

VANEMATE TÖÖRÄNDE MÕJU MAHAJÄÄNUD NOORUKITE SOTSIAALSETELE, SUHTLEMIS- JA HARIDUSKOGEMUSTELE

Georgiana Udrea, Gabriela Guiu

Vanemate tööranne võib kujutada teismeliste jaoks olulisi riske, nagu näiteks liitumine noorte jõukudega, õppeedukuse langus või väljalangemine koolist. Teisest küljest võib see tekitada noorte käitumises ka positiivseid muutusi kui noored mõistavad vanemate poolt toodud ohvrit, mille eesmärk on pakkuda lastele paremat elukvaliteeti ja paremat haridust. Teaduskirjanduses on käsitletud vanemate tööranne nii negatiivset kui ka positiivset mõju lastele, kes jäävad kodumaale maha. Meie uurimuse eesmärk oli käsitleda migratsiooni mõju kodumaale jäänud teismeliste Rumeenia maapiirkonnas noorte enda vaatest lähtuvalt. Meie uurimistee- maks olid teismeliste kogemused, kasvades üles ilma ema, isa või mõlema vanemata, ja selle kogemuse erinevad kontekstid (pere-elu, suhtlemine ja suhted, hoolimine ja muretsemine teiste eest, õppesaavutused, noorte endi tulevased rändeplaanid). Rumeenias ei ole seni põhjalikult uuritud noorte suutlikkust õppida peale vanemate väljarännet iseseisvalt ja korraldada oma elu, et õppida hästi koolis ja tegeleda igapäevategevustega. Lisaks teadlikkuse tõstmisele selliste noorukite reaalsest elust, saab meie uurimuse tulemusi kasutada ka noorte elukvaliteedi parandamisele suunatud poliitika väljatöötamises.

Märksõnad: vanemate tööranne, õppeedukus, õppimise toimevõime, uued suhtlus- tehnoloogiad, Rumeenia migrandid, hargmaised pered

SISSEJUHATUS

Viimastel aastatel on nii oskus- kui ka tavatööliste ajutine tööranne põhjustanud ühe dra- maatilisema rahvastikumuutuse Ida-Euroopas. Rumeenia, Ukraina ja Poola migrantide kogukonnad on ühed suurimad terves piirkonnas (McAuliffe ja Triandafyllidou 2021), kusjuures Venemaa-Ukraina konflikt on väljakujunenud rändesuundumusi ja voogusid veelgi kiirendanud. Meie teadustöö fookuseks on rumeenlaste diasporaa, mis kasvas plahvatuslikult peale 2014. aastat, mil Euroopa Liidu liikmesriigid avasid oma tööturu Rumeenia tööjõule (Beciu, Ciocea, Mădroane ja Cărlan 2018), ning täpsemalt uuritakse vanemate rände mõju kodumaale jäänud teismeliste.

Üks rumeenlaste massilise väljarände olulistest tagajärgedest on see, et suur osa lastest on kasvanud üles ilma nende vanemate asendamatu toetuseta (Iancu 2013; Onu, Pop, Chiriacescu, Preda ja Roman 2019). Ametliku statistika kohaselt oli laste koguarv, kelle vanemad töötavad välismaal, hinnanguliselt kümnete tuhandete (Lasteõiguste kaitse ja adopteerimise riiklik amet 2021) ja sadade tuhandete vahel (Save the Children Romania 2020; Toth, Toth, Voicu ja Ștefănescu 2007). Paljud neist tulevad peredest, kus mõlemad vanemad või ainuke ülalpidaja elavad välismaal. Sellised lapsed on sageli jäetud sugulaste (vanavanemad, onud, tädid) või eestkostjate (asendushooldaja, naaber) hoole alla, kuid on ka juhtumeid, kus lapsed on pidanud ise hakkama saama või võetud asendushooldesse (Lasteõiguste kaitse ja adopteerimise riiklik amet 2021; Tomșa 2011). Enamik nendest lastest elab piirkonnas, kus on kõrge tööpuudus – eriti riigi kirde- ja edelaosas ning maapiirkondades (Bălțeanu jt 2018).

Toetudes nendele reaalsustele ja seisukohale, et tööränne viib paratamatult mitmete muutusteni, mis mõjutavad perede elustiili, elukvaliteeti, kommunikatsiooni ja suhteid, käsitleb meie uuring vanemate rände poolt tekitatud põhilisi muutuseid teismeliste endi vaa-tenurgast. Rumeenia teaduskirjanduses on see vaade vähem levinud, mis kipub pöörama suuremat tähelepanu migrantide endi lugudele kui kodumaale jäänud laste tunnetele ja kogemustele. Meie põhifookus on „puuduva vanema või vanemate“ ja teismeliste suhetel ning sellel, kuidas see personaalne ja intiimne suhe muutub füüsilise distantsi, uute suhtlustehnoloogiate ja kogu uue reaalsuse mõjul, mida teismeline peab sageli üksinda kogema.

Kooskõlas varasemate uuringutega (Kay ja Trevena 2018; Safta, Stan, Iurea ja Suditu 2014; Sharma, Devkota ja Acharya 2021) ja võttes arvesse pikemaajalisi muutusi selles struktuuris, dünaamikas ja funktsionaalsuses, väidame, et esimene institutsioon, mida tööränne mõjutab, on pere. Teismelised, kes leiavad end olukorras, kus üks või mõlemad vanemad töötavad välismaal, jäävad kõige haavatavamaks kategooriaks kogu protsessis, ja nende juhtumeid tuleb hoolikalt dokumenteerida, et paremini mõista seda elumuutvat kogemust ja seda, kuidas sellest tulenevaid negatiivseid tagajärgi saaks tulevikus vähendada.

Esiteks paigutame Rumeenia rändenähtuse oma konteksti. Teiseks kirjeldame seda, kuidas vanemate otsus minna välismaale tööle mõjutab nende kodumaale jäänud laste kommunikatsiooni, suhteid ja õppeedukust. Seejärel tutvustame uuringu meetodikat ja arutame selle empiirilisi tulemusi. Lisaks varem teadaolevate uuringute tulemuste kin- nitamisele on meie uuringu põhiliseks tulemuseks vastus küsimusele, kuidas vanemate tööränne mõjutab teismeliste karjääri- ja rändeplaan. Rõhutame ka meie uuringu soolist mõõdet (nii vanema(te) – ema, isa või mõlemad – ja kodumaale jäänud lapse soo mõttes) ja sellest tulenevaid iseärasusi. Lisaks näitame, kuidas pidev suhtlemine hargmaise pere liikmetega, mida soodustavad uued tehnoloogiad ja seadmed, aitab teismelistel hoida või isegi parandada oma õppeedukust peale vanema(te) väljarännet. Lõpuks teeme kokku- võtte ja pakume soovitusi poliitikakujundajatele.

RUMEENIA RÄNDEÜLEVAADE

Rumeenias laienes hargmaine ränne oluliselt peale riigi liitumist Euroopa Liiduga 2007. aastal ja sellest sai järgmisteks aastateks kindel trend. Väljaränne oli riigis tekkinud demograafilise kriisi peapõhjus ja sellel oli otsustav mõju Rumeenia rahvaarvu olulisele vähenemisele viimase kümnendi jooksul (Rumeenia statistikaamet 2020). Tänu võimalustele, mida pakub Lääne-Euroopa tööturg, on ränne muutunud paljudele rumeenlastele – nii oskus- kui ka lihttöölisele – atraktiivseks lahenduseks. Need, kes lahkuvad, on nii tööealised kui ka kõrge viljakusega (Bălţeanu, Moldoveanu, Ichim ja Dobrescu 2018).

Euroopa Komisjoni Statistikaameti andmetel (2021) elab rohkem kui 20% Rumeenia töötajatest vanuses 20–64 Euroopa Liidu eri liikmesriikides. Enamikel juhtudel mõju- tas rändeotsust (eriti Lääne-Euroopasse) poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed põh- jused. Uuringud näitavad, et valdav osa rumeenlasi olid pettunud oma riigi poliitilises süsteemis, korruptsioonis äri sektoris ja tervishoiusüsteemi olukorras (Gherghina, Plope- anu ja Necula 2020; Iancu 2013). Töökohtade ja arenguvõimaluste puudumine, madalad palgad koos kõrge töökoormusega või oma kvalifikatsioonile vastava töö puudumine on nendeks tõuketeguriteks, mis mõjutavad rumeenlaste väljarändeotsust (Save the Children Romania 2020; Tomşa 2011).

Muude tõmbetegurite hulka kuuluvad vastuvõtva riigi poliitika ja institutsionaalsed mudelid. Lisapõhjusteks, miks inimesed valivad rändesihtriigiks just konkreetse riigi, võivad olla näiteks elukeskkond, paremad töötingimused, finantsturvalisus ja arenguvõimalused (Bălan ja Olteanu 2017; Goschin, Roman ja Danciu 2013). Seega, vaatamata sellele, kas nad on pärit materiaalselt parematest või halvematest tingimustest, maapiirkonnast või linnast ja kas neil on kesk- või kõrgharidus, väljendavad rumeen- lased sarnast motivatsiooni riigist lahkumiseks (Riiklik statistikainstituut 2020). Samas on veel vähe uuritud seda, kuidas kodumaale jäänud lapsed seda rändemotivatsiooni tajuvad, sellega suhestuvad ja tunnetavad selle mõju – ning see ongi käesoleva uuringu üks põhilisi teemasid (RQ1). Põhjustena, miks inimesed Rumeeniast lahkuvad, tuuakse teaduskirjanduses rände eelistest ja puudustest rääkides välja nii rände tõmbetegureid, nagu koostöö, välismaal teenitud tuluga seotud arenguvõimalused, mitmekesisus, sallivus, majanduskasv ja mobiilsus (Gherghina jt 2020; Mădroane 2015; Sandu 2016) kui ka negatiivseid aspekte, nagu rassism, diskrimineerimine, sotsiaalne marginaliseerimine, vaesus ja inimkaubandus (Pascoal ja Schwartz 2018; Tomşa ja Jenaro 2015).

Tõmbeteguriteks on ka madalam tööpuudus, paremad riikidesisesed suhted, nii migrandi kui ka tema pere elukvaliteedi paranemine, maailmavaate muutus ja suurem enesekindlus (Iancu 2013; Pirwitz 2019; Toth jt 2007). Kõige olulisemad majanduslikud ja sotsiaalsed probleemid on näiteks kõrgelt kvalifitseeritud inimeste väljaränne, tööjõupuudus, rahvas- tiku vähenemine, eraldumine perest, seksuaalsele ärakasutamisele suunatud inimkaubandus ja sunniviisiline töö (Docquier ja Rapoport 2012; Moroşanu, Bulat, Mazzilli ja King 2019). Paljudest probleemidest, mida vanemate väljaränne võib põhjustada, keskendub käesolev uurimus neist kahele suuremale: kuidas kodumaale mahajäänud noorukid arenevad ja kujundavad ümber oma suhtlemise ja suhted teiste inimestega (RQ2); ja kuidas vanemate väljaränne mõjutab noorte koolikogemust ja nende endi tulevase rändeplane (RQ3). Mitte kumbagi teemat ei ole Rumeenia teadustöodes viimasel ajal uuritud, ja

seetõttu puuduvad ajakohased kvalitatiivuuringud, mis keskenduksid vanemate väljarändega seotud teismeliste kogemustele ja nende suhtumisele.

ÜLEVAADE TEADUSKIRJANDUSEST

HARGMAISED PERED JA SIDEMED: SUHTLEMINE JA SUHTED PÄRAST VANEMATE RÄNNET

Vanemate otsuse taga minna välismaal tööle on soov parandada pere majanduslikku olukorda ja anda oma lastele rohkem võimalusi õppimiseks ning parema tuleviku loomiseks (Sime 2018). Siiski, kui emigreerumisotsus on langetatud (tavaliselt perekonna tasandil ja teistega konsulteerides – vt Abrego 2014; Safta jt 2014) ja üks vanematest lahkub tööle välismaale, tekitab see peredünaamikale mitmeid väljakutseid ja probleeme.

Riigi statistikaameti avaldatud andmed väljarände kohta (2020) näitavad, et 2019. aastal emigreerus Rumeeniast mehi veidi rohkem (54,3%) kui naisi – vastavalt 54,3% ja 45,7% kogu väljarändest. Enamikel juhtudel võtavad emad üle mõlema vanema kohustused (Munteanu ja Tudor 2007). Siiski on palju olukordi, kus ema lahkub ja lapsed elavad tema puudumist rohkem läbi kui isa puudumist (Abrego 2014; Zentgraf ja Chinchilla 2012). See on tingitud mitte ainult erilisest kiindumusest, mida lapsed tunnevad oma emade vastu, vaid ka asjaolust, et isa ei suuda sageli võtta üle ema kõiki kohustusi (Sharma jt 2021).

Kui mõlemad vanemad otsustavad minna tööle välismaale, jäävad lapsed tavaliselt oma vanavanemate juurde, kes võtavad üle vanemate kohustused. Kui laste jätmine vanavanemate juurde ei ole võimalik, jäetakse nad kaugemate sugulaste või vanemate õdede-vendade hoole alla, keda täiskasvanu ainult aeg-ajalt jälgib. Muudel juhtudel jäetakse lapsed üksi või paigutatakse eestkoste alla (Lapse õiguste kaitse ja lapsedamise riiklik amet 2019).

Sellised olukorrad võivad põhjustada nii isiklikul kui ka sotsiaalsel tasandil arvukaid probleeme suhtlemisel teistega – nii lähedastega (vanemad, sugulased ja sõbrad) kui ka teiste inimestega, nagu naabrid, koolikaaslased ja õpetajad. Nende probleemide intensiivsus sõltub suuresti sellest, kui kindlad olid pereliikmete vahelised suhted enne pere laialiminemist, samuti suhetest, mida noorukid oma eestkostjatega loovad (Jingzhong ja Lu 2011). Pärast vanema välismaale lahkumist võivad need suhted kas nõrgeneda või hoopis tugevneda.

Sõltuvalt sellest, kas suhted vanemate ja laste vahel jäävad pärast väljarännet tugevaks, mõjutavad seda ka suhted, mida kodumaale jäetud lapsed loovad lähedasemate ja kaugemate inimestega (Boroşanu ja David-Rus 2019; Tomşa ja Jenaro 2015; Valtolina ja Colombi 2012). Ilmselt mõjutab emata olemine teismelisi tugevamalt kui isata olemine – eriti tüdrukutele, kes muutuvad teistest isoleeritumaks ja kellel on koolis sõprade, eakaaslaste

ja õpetajatega suhtlemine raskem (Abrego 2014). Samas õnnestub mõnel juhul isal taastada pärast ema lahkumist tasakaal, luues lastega avatud suhte. Kui mõlemad vanemad on eemal, paneb suhtlemise puudumine lapsi tundma, et nad on üksikud, hüljatud, kaotanud igasuguse huvi ja segaduses. Seega on laste arenguks hädavajalik, et välismaale lahkunud vanemate ja kodumaale jäänud laste vahel oleks avatud suhe, mis põhineks arusaamisel ja toetusel seoses raskustega, millega viimased selles vanuses silmitsi seisavad, samuti kontroll nende kooli tulemuslikkuse üle.

Uuringud näitavad, et tehnoloogia areng ja kiire juurdepääs internetile mängivad eriti olulist rolli tänapäeva riikidevaheliste pereliikmete vaheliste suhete säilitamisel ja tugevdamisel. Alinejad (2021) illustreerib, kuidas sotsiaalmeedia võrgustikud hõlbustavad Rumeenia sisserändajate ja mahajäänud perekonna vahelist suhtlemist, kujundades pikaajalise emotsionaalse hoolduse suhteid. Videokõnede või reaalajas fotode jagamise kaudu õnnestub meediaplatformidel muuta üle riigipiiride toimuv suhtlemine vahendatud emotsionaalseks kogemuseks, kus „hoolimist lähedaste suhtes mitte lihtsalt ei edastata, vaid ka tuntakse vahendamise kaudu“ (2021: 444). Sotsiaalplvormid on osa hargmaiste pereliikmete igapäevasest rutiinist ja mängivad olulist rolli emotsionaalse intiimsuse edastamisel (Acerdera, Yeoh ja Asis 2018; Nedelcu 2017).

Seega kirjeldatakse väga sageli hargmaiseid perekondlikke suhteid digitaalajastul „digitaalse suguluse“ (Baldassar ja Wilding 2020) ja „hooliva koosseksiteerimise“ all (Alinejad 2019), kus „digiperekonnaks olemine“ hõlmab ühiskondlike normidega kehtestatud sotsiaalsete rollide (ema roll, isa roll) säilitamist.

Väidame, et hoolimata geograafilisest kaugusest ja harvadel juhtudel, kui riikidevahelise perekonna liikmed on füüsiliselt taasühinenud, võib avatud, pidev ja põhjalik suhtlemine sisserändaja(te) ja kodumaale „mahajäetute“ vahel olla tõeliselt tõhus perekondlike sidemete ja suhete elus hoidmisel. Sellega seoses toovad uued tehnoloogiad ja sidevahendid pereliikmed peaaegu iga päeva lõpus „kokku“. Olles samas virtuaalses ruumis lähedastega, rääkides päeva väikestest sündmustest, nähes nende reaktsioone ja dešifreerides nende kehakeelt reaalajas, ei ole vähetähtis saavutus olukorras, kus perekond on sunnitud elama eraldi.

LASTEVANEMATE TÖÖRÄNNE JA LASTE KOOLIKOGEMUS

Teismelised, kelle vanemad on rännanud tööle välismaale, suhtuvad oma õppimisse erinevalt, seetõttu on siin raske leida ühist joont. Õppeedukus paranes nendel teismelistel, kes said aru, et paremini õppimine on tähtis nende isikliku elu ja arengu jaoks. Nad suhtuvad õppimisse tõsiselt (ehkki nende vanemad ei saa neid pidevalt jälgida), sest mõistavad, kui tähtis on haridus heade isiklike suhete loomisel (Fiore 2022). Mõned teismelised saavad aru ohvrast, mida nende vanemad toovad, et anda neile parem elukvaliteet ja haridus, ja tänutäheks õpivad hästi. Seda teismeliste võimet ise õppida ja korraldada oma elu, et saavutada rahuldavaid õppetulemusi, nimetavad teadlased noorte **õppimise toimevõimeks**. Toimevõime väljendab inimese kontrolli teda ümbritseva keskkonna üle

ja tema tegevusi/otsuseid, mis on seotud tema enda eksistentsiaalse teekonnaga. Õppimise toimevõime väljendab inimese suutlikkust paremini õppida, olla motiveeritud ja kaasatud, mis tulemuseks on paremad õppekogemused ja -tulemused (Margolius, Doyle, Hynes, Flanagan ja Jones 2021).

Teised uuringud näitavad, et pere lagunemine rände tõttu võib lastel põhjustada maha-jäetuse tunde ja nad võivad kaotada huvi õppimise vastu (Tomşa ja Jenaro 2015; Toth jt 2007). Osades uuringutes on leitud, et rände tagajärjel üksteisest eraldatud peredes muutuvad teismelised agressiivseks, kergesti ärrituvaks, apaatseks või tõrjuvaks suhetes eakaaslastega ega võta enam aktiivselt koolitundidest osa (Antman 2012; Fiore 2022). Teismelistel, kelle üks või mõlemad vanemad on läinud välismaale tööle, võivad tekkida käitumishäired, mis võivad negatiivselt mõjutada nende õppetulemusi.

Õppetulemusi koolis mõjutab ka vastutus, mis võib langeda lastele peale nende vanemate lahkumist välismaale tööle (Jin, Chen, Sun ja Liu 2020; Munteanu ja Tudor 2007; Save the Children Romania 2020). Nendes olukordades, kus vanemad lapsed peavad hakkama hoolitsema nooremate eest (mida aeg-ajalt võib toetada mõni täiskasvanu), võtavad vanemad lapsed sisuliselt üle vanemate rolli. Lisaks kodutöödele nagu söögivalmistamine, koristamine ja poes käimine, peavad vanemad lapsed hoolitsema selle eest, et nooremad jõuaksid õigel ajal kooli, aitavad neid kodutööga ja isegi käivad lastevanemate koosolekutel.

Väga sageli suurendab vastutus nooremate eest vanemate laste stressi ja nad muretsesvad palju rohkem selle pärast, kuidas nad nooremate eest hoolitsevad, kui omaenda sotsiaalse arengu või õppimise pärast (Amuedo-Dorantes, Georges ja Pozo 2010). Samas tunnevad mõned vanemad lapsed, et selliste ülesannete täitmine peaks olema ennekõike lastevanemate ülesanne ja et seetõttu kannatab nende endi õppimine, sotsiaalne suhtlus või väljapuhkamine.

Seda meeles pidades väidame, et kui lapsed tõeliselt mõistavad vanemate rände vajadust ja toetavad seda, on nad vastutustundlikumad ja tegutsevad küpsemalt. See tähendab muuhulgas tõsist suhtumist õpingutesse, õppeedukuse säilitamist/parandamist ja hoolikat karjääri planeerimist. Kui lastega ei peeta nõu või ei võimaldata neil osaleda otsustamises ühe või mõlema vanema lahkumise osas välismaale (kas seetõttu, et lapsed on liiga noored või kuna nende suhted teiste pereliikmetega ei ole lähedased), võivad lapsed kaotada suuna ja huvi, mille tulemuseks võivad olla halvad hinded, tundidest puudumine või kooli poolelajätmine. Meie arvates võib tõeline suhtlemine pereliikmete vahel nii enne ja eriti peale vanemate väljarännet vähendada rände negatiivsed mõju, eriti laste haredusele ja nende suhtele kooliga.

METOODIKA

Et mõista noorukite arusaamu nii hargmaisest perekonda kuulumisest kui ka riskidest, viisime läbi süvaintervjuud 21 noorukiga vanuses 16–18 aastat Oltenia maapiirkonnas Edela-Rumeenias, mis on „mahajäetud“ laste arvult statistikas teisel kohal. Intervjuud

olid mõeldud mitteametlike poolstruktureeritud vestlustena ja koroonaviiruse pandeemia] tõttu viidi need läbi 2021. aasta märtsist kuni 2022. aasta aprillini Zoomis. Küsimused käsitlesid erinevaid teemasid, alates igapäevaelust ja sellega seotud probleemidest ning konkreetseid teemasid, mis olid seotud teadusuuringu eesmärkidega. Noori julgustati kirjeldama oma elu, esitama arvamusi ja isiklikke seisukohti, sest eesmärgiks oli õppida nii palju kui võimalik nende noorukite unikaalsest reaalsusest, nagu nad seda tajuvad ja oma sõnadega kirjeldavad.

Uuringu kolm peamist teemapüstitust olid järgmised:

RQ1:*Kuidas teismelised mõistavad põhjuseid, miks nende vanemad otsustasid kodumaalt välja rännata?*

RQ2:*Kuidas teismelised pärast vanemate väljarännet suhtlevad ja hoiavad suhteid teiste inimestega, nii lähedaste kui ka kaugetega?*

RQ3:*Kuidas teismelised tajuvad vanemate rände mõju oma ende koolikogemusele ja õppetulemustele?*

Esimese küsimuse puhul oli eesmärgiks mõista, kuidas teismelised on seotud oma vanemate otsusega minna välismaale tööle (kas nendega peeti nõu, kas neile öeldi, miks see otsus tehti, kas nad mõistavad ja toetavad seda või pigem kahtlevad selles või on selle vastu). Keskendusime sellele, millised on noorukite seisukohad rändeotsuse eeliste ja puuduste kohta, samuti sellel, milliseid uusi kohustusi ja ülesandeid see noorukitele aetas.

Teise küsimuse eesmärk oli uurida teismeliste kommunikatsiooni ja suhtlemist neid ümbritsevate inimestega, nii pereliikmetega kui ka nendega vähem lähedaste inimestega. Pöörasime tähelepanu tehnoloogia rollile selles protsessis ning uurisime, mil määral õnnestus erinevate seadmete ja platvormide kasutamisega ületada lõhe välismaale lahkunud vanemate ja „mahajäänud“ teismeliste vahel.

Viimane küsimus käsitles teismeliste haridusalaseid kogemusi nii, nagu nad neid tajuvad. Küsisime neilt eakaaslaste ja õpetajate, lemmikainete ja parimate koolisaavutuste, väljakutsete ja probleemide kohta. Küsisime neilt ka nende tulevaste karjääririkavade ja rändeplaanide kohta.

VALIMI LOOMINE

Valimi loomisel lähtuti mitmest kriteeriumist: teismelise kuulumine hargmaisesse perekonda, kus vähemalt üks vanem on töötanud välismaal (ajutiselt või pikaajaliselt) vähemalt viis aastat; elamine maapiirkonnas, mis on vanemate väljarändestatistika tipus; vähemalt 16-aastane (selles vanuses suudavad teismelised paremini, detailselt ja sidusalt kirjeldada oma mõtteid ja tundeid). Uuringu valimi moodustamise kohaks valisime Oltenia lõunaosas asuva küla, kus peaaegu igal perekonnal on välismaal töötav lähedane. Intervjueeritavate leidmisel kasutasime ka nn lumepallimeetodit, paludes neil soovitada teisi võimalikke kontakte. Selle protsessi lõpuks olime intervjueerinud

21noorukit (10 poissi ja 11 tüdrukut), kellel üks või mõlemad vanemad töötasid välismaal. Kõigilt alla 18-aastastelt intervjueeritavatel saadi vanemate kirjalik nõusolek. Nii vanemaid kui ka teismelisi teavitati uuringu eesmärkidest ning rõhutasime, et nende osalemine on vabatahtlik ja et seda ei tasustata. Intervjueeritavatele kinnitati, et nende privaatsust ja konfidentsiaalsust austatakse ning anonüümsuse säilitamiseks nende nimed muudetakse.

Kuna teemad, mida me käsitlesime, on üsna tundlikud, pöörasime erilist tähelepanu oma küsimuste sõnastusele. Samuti palusime intervjueeritavatel rääkida meile nii palju kui nad tundsid olevat sobiva, peatada mis tahes ajal vastamine või jätta vastamata küsimused, millele nad ei olnud valmis vastama. Intervjuud kestsid 45–75 minutit, need salvestati ja transkribeeriti andmete täpseks analüüsimiseks ja tõlgendamiseks. Uurijad säilitasid tehtud märkmeid salvestiste täiendamiseks. Pärast transkriptsioonide üksikasjalikku ülevaatamist järgnes tõlgendav sisuanalüüs. Intervjuudes käsitletud peamised teemad jagati asjakohastes kategooriatesse (ühendades sarnased elemendid ja säilitades pideva andmete võrdluse nii osalejate sees kui ka nende vahel) vastavalt uurimisküsimustest ja eesmärkidest tulenevatele suundadele/teemadele.

TULEMUSED JA ARUTELU

VANEMATE OTSUS EMIGREERUDA – JA KUIDAS NÄEVAD NENDE TEISMELISED LAPSED

Enamik Rumeeniast pärit tööjõurändega seotud teadusuuringuid on keskendunud selle nähtuse mehhanismidele, majanduslikele ja demograafilistele tagajärgedele või motiividele – ja seda tehakse sageli sisserändajate seisukohast. Meie eesmärk on lisada uus vaatenurk – see on kodumaale jäänud noorukite vaatenurk põhjuste kohta, mis mõjutavad rumeenlaste otsust rännata. Meie uurimuse tulemusena dokumenteerisime kaks peamist põhjust, kuidas teismelised tajuvad vanemate töörännet: perekonna ebakindel rahaline olukord ja töövõimaluste puudumine Rumeenias:

(...) nad lahkusid majanduslikel põhjustel, sest ma pidin maksma üüri minu keskkooliaastate jooksul ja nad ei saanud seda endale lubada. (Ruxandra, 16-aastane neiu)

Minu isa välismaale lahkumise põhjused on minu jaoks kristallselged. Ma mõistan neid hästi. Ta püüdis teha head meie kõigi jaoks, tuues ennast ohvriks. (...) Ja ta tahab ka praegu seda, mis on meile parim, sellepärast on ta ikka veel seal (Robert, 16-aastane noormees)

Kooskõlas varasemate uuringutega (Abrego 2014; Munteanu ja Tudor 2007) näitavad meie tulemused, et emigreerumise otsuse tegid üldiselt kõik pereliikmed koos (ka lastega konsulteeriti võimaluse korral) ja see oli motiveeritud parema elu seisukohast, mida sageli

mõistetakse kui rahalisi muresid. Enamik intervjueeritavaid, kes olid vanemate lahkumise ajal üle 10-aastased, teatasid, et nad mõistavad ja toetavad neid selles protsessis algusest peale. Seda eriti juhul, kui rändaja oli isa ja laps/lapsed jäid oma emade juurde.

Sellegipoolest ütlesid intervjueeritavad, kes siis kui nende vanemad välismaale rändasid, olid väga noored, et esialgu nad ei mõistnud ega nõustunud oma vanemate lahkumisega, kuid vanuse kasvades ja nende vajaduste suurenedes, sai selle kokkuleppe eesmärk selgemaks:

Kui ma olin noorem, kannatasin väga ja olin ärritunud, kuid nüüd hakkas neid mõistma. Nende olukorras teeksin kindlasti sama (Radu, 18-aastane noormees)

Tuginedes meie järeldustele, väidame, et noorukite vanus nende vanemate lahkumise ajal võib olla nende jaoks otsustava tähtsusega nii olukorra põhjalikul mõistmisel kui ka sellest tulenevate probleemide paremal lahendamisel. See, kas välismaale tööle lahkusid isa, ema või mõlemad, on ülimalt oluline mõistmaks, kuidas teismelised uue kontekstiga toime tulevad. Mõlema vanema ja eriti ema lahkudes välismaale tööle, on enamikul intervjueeritavatel raske olukorraga leppida, sõltumata sellest, kui täielikult nad näivad mõistavat selle põhjust.

Ma arvan, et ta oleks pidanud jääma koju vähemalt seniks kuni ma lõpetan keskkooli. Ma arvan, et see oleks teinud minu jaoks selle aktsepteerimise lihtsamaks. Aga nii nagu asjad olid, tema puudumine tegi mulle üsna suurt valu. Ma igatsesin tema soojust, igatsesin kõike temas ja ma arvan, et see pani mind tegema kodus niipalju kui võimalik neidsamu asju, mis ta kodus tegi. Ma nõustusin tegema kõike, mida ta tegi, et temast mitte puudust tunda. (Ana-Maria, 18-aastane neiu)

Ehkki enamik teismelisi mõistis oma vanemate otsust ja kiitis selle heaks, kirjeldasid nad uut konteksti nii läbi selle eeliste kui ka puuduste. Huvitav on see, et kui küsiti vanemate töörande peamiste eeliste kohta, nimetasid paljud teismelised mitte raha, vaid suuremat vabadust ja piirangute vähenemist:

Suurim eelis oli see, et see ei seadnud mulle piiranguid samamoodi nagu mõnedele mu sõpradele (Adi, 18-aastane noormees)

Ma saaks teha seda, mida ma tahan palju lihtsamini, ilma et peaksin küsima oma emalt või isalt luba (Denisa, 17-aastane neiu)

See võib olla seotud asjaoluga, et noorukieas hindavad inimesed eriti oluliseks täiskasvanute kontrolli puudumist ning sõltumatust ja vabadust teha oma otsuseid (Boroşanu ja David-Rus 2019). Rahaline olukord, mis paranes oluliselt kõigi pereliikmete jaoks, oli teismeliste jaoks teisel kohal. Nad rääkisid õppimisest tuntud keskkoolides, parematest haridusväljavaadetest, kõrgemast elatusasemest ja kodu renoveerimisest:

Suurim eelis on see, et ma sain paremasse keskkooli. Nii saan end karjääriks ette valmistada. Ilma tema toetuseta, ilma selle rahata, mis ta mulle saatis, ei suudaks ma neid asju ajada. Kui mu ema poleks lahkunud, ei oleks me kunagi seal, kus me praegu oleme (Lili, 18-aastane neiu)

Teismelised saavad aru, et nad saavad ise hakkama ja teevad oma plaane ja otsuseid. Muuhulgas pakuvad pärast vanemate lahkumist välismaale teismelistele jäävad majapidamiskohustused neile ideaalset konteksti, et näidata toimevõimet ja kaasatust:

Sa saad aru, et sa suudad elada ilma vanemateta, sa suudad seda teha (...). Õppisin ise süüa tegema, oma riideid pesema, maja koristama. Ma olen ennast kuidagi harinud. Õppisin tegema rohkem asju üksi, hoolitsema enda ja kodu eest. (Ciprian, 17-aastane noormees)

Puuduste osas oli teismeliste nimekirjade tipus rände emotsionaalne hind ning paljud kirjeldasid üksinduse ja igatsuse tunnet, ning pidevat vajadust vanemate toetuse ja kaitsva füüsilise kohaloleku järele:

Ma ei saa eitada, et ma tunnen end üksildasena (kuigi ma elan koos oma vanaemaga). Kuid see, et ma igatsen neid, kuid ma püüan mitte olla isekas (Ruxandra, 16-aastane neiu)

Soovin, et saaksin temaga igal ajal rääkida. Soovin, et teaksin, et ta on kodus. Mulle meeldiks, kui keegi mind ootaks, kui ma koolist koju tulen. Ma igatsen kõike, kui teda pole. (Adi, 18-aastane noormees)

Väga vähesed intervjuueeritavad ütlesid, et kui nad oleksid olnud oma vanemate olukorras, oleksid nad enne, kui otsustada minna välismaale tööle, teinud kõik endast sõltuva, et leida Rumeenias parem töökoht. Need vastused pärinesid peamiselt teismelistelt, kes olid mõlema vanema või ema lahkumise ajal väga noored (4–5-aastased). Uuringu tulemused toetavad seda, millele viitab ka teaduskirjandus, mille kohaselt emigreerunud emade „mahajäänud“ lapsed kannatavad armastuse puudumise all (Abrego 2014; Zentgraf ja Chinchilla 2012).

Selles kontekstis usume, et tuleks kindlasti töötada välja poliitikameetmed, mis võimaldaks sellistel teismelistel kasutada psühholoogilise nõustamise teenust, et tagada teismeliste areng ja heaolu. Lisaks peaks leidma mehhanismid teismeliste kaasamiseks aruteludesse ja tugirühmadesse, mis koosnevad nendega sarnases olukorras olevatest inimestest, et õpetada noorukitele, et nad ei ole üksi ja et toimetulekuks on palju võimalusi.

Seoses uute kohustustega, mille teismelised võtsid endale pärast vanemate lahkumist, peegeldavad meie tulemused kahte peamist liiki kogemusi. Noorukitel, kellel on mõlemad vanemad välismaal, on väga erinevad ja mahukad kohustused, eriti kui vanavanemad ei suuda nendega üksi toime tulla:

Kui mu vanaema murdis oma käe ja viidi haiglasse, võtsin üle kõik majapidamistööd. Ma olin alati väsinud ja tundsin, et ma ei suuda seda kõike teha. Minu õde on minust noorem ja ma pidin hoolitsema ka tema õppimise eest, veendumaks, et ta teeb oma kodutöö ära ja aidata teda kõiges (Daniela, 16-aastane neiu)

Sarnast olukorda koges Ana-Maria, kes oli vaid 14-aastane, kui ta ema lahkus tööle välismaale. Ka tema oli väga kaasatud majapidamistöödesse ja hoolitses oma vanemate vendade eest, kellele ta valmistas süüa, pesi nende riideid jne. Need tulemused on kooskõlas

varasemate uuringute tulemustega (Jin jt 2020; Munteanu ja Tudor 2007; Save the Children Romania 2020), mis kirjeldavad erinevaid ja paljusid rolle ja ülesandeid, mis jäid teismeliste õlgadele – alates majapidamistöödest kuni nooremate õdede-vendade kasvatamiseni. See mõjutab nende elu suurel määral, kuna see ei võimalda teismelistel puhata ega anna võimalust tegeleda oma prioriteetidega, näiteks õppida, sportida või lihtsalt sõpradega aega veeta.

Ühe vanemaga noorukite puhul on meie uuringu tulemused kooskõlas ka varasemate uuringutega, mis näitavad, et kui ema jäi koju, võttis ta üle peaaegu kõik isa vanemlikud kohustused. Sel viisil, isegi kui teismelised teda aeg-ajalt aitasid, olid viimastel rohkem võimalusi keskenduda oma huvidele ja vajadustele:

Mul polnud palju teha. Põhimõtteliselt võtsid suurem osa ülesannetest üle mu ema ja õde, sest ta on minust vanem (Laurențiu, 16-aastane noormees)

Kuid kui koju jäi isa, võtsid teismelised endale rohkem majapidamistöid ja õppisid enda eest hoolitsema. Enamik õppis tegema süüa, pesema pesu ja koristama kodu, kuid olid samas rõõmsad, et olid neid töid õppinud tegema, sest nägid seda isikliku arenguna.

Selle jaotise lõpuks mainime ka teismeliste tulevikuvalikuid. Küsimusele nende plaanide kohta vastasid enamik intervjueeritavatest – välja arvatud väga vähesed erandid – et nad tahavad Rumeenias elada, õppida ja töötada ning unistada hetkest, mil nende perekonnad taasühinevad. See tulemus võib peegeldada teismeliste allasurutud tunnet oma vanemate välismaal töötamise otsuse täielikul aktsepteerimisel ja sellega kohanemisel selles mõttes, et kuigi nad näivad ratsionaalselt mõistvat ja toetavat seda otsust, võib neil olla emotsionaalselt raske selle põhjustatud koormat kanda. Seetõttu ei pruugi teismelised endale soovida sellist elu, kus pereliikmed on teineteisest kaugel.

Meie tulemused näitavad, et raskused, mida teismelised pidid kogema pikki aastaid, kui üks või mõlemad vanemad töötasid välismaal, õpetasid neid väärtustama aja veetmist vanematega, lähedasi peresidemeid ja koos veedetud puhkust:

Ma tahan lõpetada keskkooli, teha eksameid, jätkata õpinguid ja elada siin. Ma ei tahaks kogu aeg oma lähedastest eemal olla. Ma näen, kuidas see mulle mõjub ja ma ei taha, et minu pere peaks sedasama läbi elama (Denis, 17-aastane noormees)

Kuid see teismeliste vastumeelsus rännata töö otsingul välismaale võib olla seotud ka vanematelt nii otseselt kui ka kaudselt saadud sõnumiga. Usume, et koos vanemate rahaülekannetega välismaalt jõuab kohale ka nende sõnum, et rohkem ei peaks pere selliseid ohverdusi tooma. Teisisõnu, vanemate tööränne – ülim ohverdus pere heaolu nimel – on mõistlik ainult siis kui teismelised ei peaks seda kordama. Selle idee paikapidavust tuleks täiendavates uuringutes kontrollida.

KOMMUNIKATSIOON JA TEISTEGA SUHTLEMINE PÄRAST VANEMATE VÄLJARÄNNET

Teine meie analüüsi põhiteema puudutab noorukite suhtlusmustreid ja -võrgustikke pärast vanemate rännet. Keskendutakse eelkõige suhtlusele lahkunud vanema(te)ga, suhtlemiseks kasutatud seadmetele, käsitletavatele teemadele, tajutavatele muutustele perekonna dünaamikas ja pereliikmete vaheliste suhete ümbermääratlemisele. Erilist tähelepanu pööratakse sellele, kuidas noorukid suhtlesid nende inimestega, kes nende eest vanemate puudumisel hoolitsesid (vanavanemad, sugulased), samuti teiste asjassepuutuvate inimestega, nagu parimad sõbrad, koolikaaslased ja õpetajad.

Leiame, et muutused noorte elus pärast nende vanemate lahkumist on mitmekihilised ja keerulised, ulatudes vajadusest harjuda selle täiesti uue reaalsusega ja nende kohaga selles enneaegses küpsuses – täiskasvanutele tavaliselt kuuluvate kohustuste võtmisest, raskustest otsuste tegemisest, kui neil pole kedagi, kellelt nõu või juhiseid küsida, ja harjumusest olla omaette juba noores eas. Elu ilma vanemateta tekitab sageli ebakindluse ja ebaõigluse tunde ning uued olukorrad, kus teismelised ei teadnud, kuidas reageerida, suurendasid ka nende endi kahtlusi ja muret.

Kõige rohkem mõjutas see teismelisi, kellel olid mõlemad vanemad või ainus toetav vanem välismaal ja kellega kohtuti umbes kord aastas. Need, kes jäid kodumaale maha väga noores eas (koolieelses või algkoolieas) ja need, kelle ema on välismaal, kipuvad tajuma oma vanemaid võõraste või kaugete sõpradena, keda nad iga uue kohtumisega rohkem tundma õpivad. Nagu näitavad teised uuringud (Toth jt 2007), määratletakse sellises olukorras teismeliste ja nende vanavanemate vaheline suhe ümber nii, et teismelised tajuvad neid vanematena – tõeliste hooldajatena ja maailma kõige olulisemate inimestena:

Kahjuks ei ole kõigil lastel piisavalt õnne, et neil on sellised vanavanemad nagu minul, kes on erakordsed inimesed, kellelt mul oli ja on alati midagi õppida (Maria, 18-aastane neiu)

Teismelised, kes tunnevad tõelist seost oma vanavanematega, teevad kõik endast oleneva, et neid aidata, võttes endale rollid ja kohustused, mis muudavad vanavanemate elu lihtsamaks:

Pärast vanemate lahkumist jäime noorema õega vanaema hoole alla, kuid tundsin, et pean osalema ja oma vanaema toetama, eriti oma õe tõttu. Minu ainsaks ülesandeks oli aidata oma vanaema ja õde, et nad meie vanemaid ei igatseks. Üritasin pakkuda oma õele rohkem tuge ja armastust, et ta meie vanemaid vähem igatseks (Daniela, 16-aastane neiu)

Teistel juhtudel, hoolimata tihedatest sidemetest oma vanavanematega, nihutavad teismelised piire ja kasutavad ära suurema kontrolli puudumist. Kuigi see on noorukitele kasulik ja vabastav, on nad mõistnud ka seda, et see põhjustas probleeme – eriti halva õppetulemuse vormis. See tulemus on kooskõlas varasemate uuringutega, mis näitavad, et vanema füüsiline puudumine vähendab piiride jõustamise tõenäosust (Gonça 2007; Valtolina ja Colombo 2012).

Mõned noorukid, kellel on mõlemad vanemad eemal, rääkisid pidevast vajadusest ühendatuse ja tunnustuse järele. „Ma püüan, et inimesed oleksid minu ümber ja ma näen palju vaeva ja panustan energiat, et mul oleks sõpru“ (**Ionuț**, 18-aastane noormees). Enamasti jäävad nad sõprusgruppides vaikseks, vältides oma mõtete ja tunnete jagamist hirmu pärast, et neid ei mõisteta; mõned kipuvad veetma suurema osa oma ajast ülejäänud grupist eraldatuna. See ilming on vähem nähtav noorukitel, kellel on ainult üks vanem (eriti isa) kodust ära.

Seoses suhtlemisega puuduva(te) vanema(te)ga on meie tulemused kooskõlas praeguste uuringutega (Acerdera jt 2018; Alinejad 2021; Nedelcu 2017), mis näitavad, et uued tehnoloogiad ja platvormid mängivad olulist rolli füüsilise kauguse vähendamisel ja pereliikmete kokkuviimisel – isegi kui need on peamiselt ekraanil või virtuaalses ruumis. Nagu meie intervjuueeritavad ütlevad, on nad ühe (telefoni) kõne kaugusel oma vanematest ja sotsiaalsed võrgustikud nagu Facebook Messenger] või WhatsApp] on üksteisega suhtlemisel kõige kasulikud (ka nende kättesaadavuse ja soodsa hinna tõttu).

Näiteks 16-aastane noormees **Laurențiu** hindas kõrgelt uute suhtlusplatvormide ja -vahendite eeliseid oma suhetes välismaal viibiva vanemaga, kui talle öeldi, kuidas Gabi, tema vanem õde, suhtles isaga eriliste sündmuste puhul tehtud kirjade ja fotode kaudu, sest tollal polnud nutitelefone ja interneti:

*Suhtlemine internetis ja üksteise nägemine läbi sotsiaalmeedia on väga oluline. Ja tõestus on see, mida mu õde koges, kui ta oli väike ja mu isa oli ära. (...) Ma olen näinud liigutavaid kirju, mida ta dikteeris mu emale, et oma isale öelda. Ema saatis isale fotosid, et ta saaks näha, kuidas Gabi [tema õde] kasvas, mida ta oli teinud, mida ta oli välja mõelnud. Nad ütlesid mulle, et kui nad telefoniga rääkisid, pidid nad kogu aeg meele pidama, et see on üsna kallid. Mu õde tavatses mulle öelda, et ta saab šoki, kui ta näeb isa näost näkku, ja viimane oli alati üllatunud, kui palju ta arenes nende kohtumiste vahel. (**Laurențiu**, 16-aastane noormees)*

Kuigi kaasaegne tehnoloogia on kasulik ja praktiline, ei asenda see kallistusi ega füüsilist puudutust:

Mu ema püüab väga, et ma neid liiga palju ei igatseks, kuid internet-vestlused ei ole samad, kui siis kui nad oleksid mu kõrval. Ma mõtlen, et ma tahan, et nad suudleksid mind, kallistaksid mind, lohutaksid mind, eriti kui mul on olnud halb päev.

Mõned teismelised rõhutasid, et vanema või suhte puudumisel ei saa väikesi žeste, kodust rutiini (nt jõulupuu kaunistamine isaga), tõelist vestlust või lihtsaid tegevusi (nt kinos käimine, koos kooliaasta lõpu pidustustel käimine) asendada piiramatult juurdepääs internetile ja kaasaegsetele rakendustele. Sellega seoses juhtisid nad tähelepanu vestluste pealiskaudsusele, mida nad oma vanematega WhatsAppis või Messengeris pidasid. Need taanduvad triviaalsetele vestlustele selle kohta, kas ja mida nad sõid, kuidas nad magasid ja kuidas koolis läks (sageli ilma üksikasjadeta):

Ma ei suhtle oma vanematega, aga me räägime, ma kirjutan, nad kirjutavad tagasi. Ema üritab minuga rääkida. Mina olen probleem, sest ma ei suhtle. Ma ei räägi

temaga tihti, ma ei helista talle, kui mul on midagi öelda, ma isegi ei küsi temalt, kuidas ta on, kas ta on terve või mitte. Ja võib-olla ma kahetsen seda, sest ma hoolin emast väga, aga ma ei näita seda talle. Ma ei tea, kuidas seda näidata (Daiana, 18-aastane neiu)

Kokkuvõtteks võib öelda, et hoolimata sellest, et nad on tänulikud, et nad saavad üksteisega tehnoloogia kaudu suhelda, toimub paljude intervjueeritavate jaoks tõeliselt autentne suhtlemine siis, kui nende vanemad tulevad puhkusele koju. See on siis, kui pere saab kokku ja kõik on täiuslik, nagu teismelised ütlevad.

VANEMATE RÄNDE MÕJU TEISMELISTE KOOLIKOGEMUSELE

Üldiselt mõistavad noorukid ohverdusi, mida vanemad teevad perekonna heaolu ja tuleviku nimel. Seega tunnevad nad end motiveerituna koolis hästi hakkama saama – mitte ainult tänuvormina oma vanematele, vaid ka ainsa võimalusena oma raskustest üle saada:

Ma õpin samamoodi nagu varem, ma pingutan, et mu hinded oleksid piisavalt head stipendiumi saamiseks, sest ma tean, et mu vanemad lahkusid, et anda mulle paremat tulevikku ja ma ei taha neid alt vedada (Ruxandra, 18-aastane neiu)

Selline lähenemine haridusele annab noortele konteksti, kus nad saavad väljendada kõrget toimevõimet, ning näitab küpset käitumist, mis kajastub ka varasemates uuringutes (Boroşanu ja David-Rus 2019 jne), millest ilmneb, et mõnel juhul paranevad teismeliste õpitulemused pärast vanemate rännet, kuna noored muutuvad vastutustundlikumaks. Seoses sellega näitavad meie tulemused, et enamik noorukeid, kes mõistavad ja toetavad vanemate rände vajadust, otsustavad jätkata õpinguid ja tavapäraseid tegevusi. Enamikul neist on keskpikad ja pikaajalised plaanid tulevasteks õpinguteks ja karjäärivõimalusteks (märkimisväärsed erandid on teismelised, kes olid väga noored, kui perekonnad eraldati, ja need, kelle ema on eemal ja suhe isaga on pigem külm ja kauge).

Meie uuringu üks peamine aspekt on see, et igapäevane suhtlus ja tihe kontakt teismeliste ja nende rändajatest vanemate vahel aitab neil kõigil jääda ankurdatuks olevikku, mida ei ole alati lihtne aktsepteerida, kuid mida peetakse vajalikuks ohverduseks helgema tuleviku nimel. Pidev ja avatud suhtlemine pereliikmete vahel, keda eraldab ränne, on alati hea valik, sest see aitab kõigil paremini toime tulla uute olukordade ja väljakutsetega ning avaldab positiivset mõju noorukite õpitulemustele ja saavutustele.

Samamoodi võib vanemate ja õpetajate vaheline suhe (mida saab teostada veebisuhtluseadmete abil) suunata teismelise haridusteed, mis võib neid panna suhtuma oma õppimiskohustusse tõsisemalt. Vanemate kaasamine teismeliste õppimisse, isegi kaugelt, näib suurendavat õpilaste kaasatust ja õppetulemusi. Teismeliste ja õpetajate vaheline tugev side, mida arendatakse ja säilitatakse avatud suhtlemise, õpetajate pideva toetuse ja ju-

Igustamise ning õpetaja sobiva käitumise kaudu, võib avaldada positiivset mõju ka teismeliste õppetulemustele:

Geograafiaõpetaja on minu lemmik, sest ta on õiglane, isegi kui ta on üsna nõudlik
(**Daiana**, 18-aastane naine)

Selles kontekstis võime rääkida vanemliku autoriteedi üleandmisest, kus õpetajad muutuvad oma õpilaste eeskujuks. Kuna vanemad puuduvad, kes teismeliste õppesaavutusi tunnustaksid, oodatakse õpetajatelt ja mentoritelt sageli seda, et nad suudaksid teismeliste samme juhtida samamoodi nagu nende vanemad:

Eriti nüüd, minu viimasel keskkooliaastal, vajasin ma tõesti kedagi, kes mind juhendaks, ja ma võin öelda, et mul on õpetaja, kes on alati minu kõrval ja kellele ma olen tema abi eest väga tänulik (**Eli**, 17-aastane neiu)

Emotsionaalne lähedus õpetajatega, eriti nende noorukite puhul, kelle ema on välismaal, võib avaldada positiivset mõju noorte enesekindlusele ja aidata neil arutada tundlikke teemasid, et leida probleemidele toimivaid lahendusi. Vanemad õed-vennad, vanavanemad, tädid ja onud saavad samuti oluliselt kaasa aidata.

Samas tunnistasid mõned intervjuueeritavad, et pärast vanemate rännet halvenesid nende õppetulemused. Seda põhjendati erinevalt. Mõned rääkisid, et neil pole huvi oma aega tõhusalt juhtida või õppida. Olles harjunud, et nende igapäevased tegevused korraldatakse ja viiakse läbi koos teiste pereliikmetega, tundsid teismelised pärast vanemate lahkumist segadust ja peataolekut. See tähendab, et kool kukkus teismelise prioriteetide hulgast välja. Need, kes õppisid ainult siis kui vanemad neid kontrollisid, süüdistasid oma kehvast õpitulemuses puuduvat vanemlikku tuge:

Võib-olla oleksin saanud kõrgema keskmise hinde, kui nad oleksid olnud siin ja aidanud mind, kui mul oli küsimusi. Mu isa aitas mind enne mu füüsika kodutöös ja mu ema prantsuse keeles (**Radu**, 18-aastane noormees)

Mõned õpilased jätsid mulje, et nad otsivad alati vabandusi, et varjata oma motivatsiooni puudumist ja madalat huvi haridusalse tulemuslikkuse vastu, mis on juba nähtav enne nende vanemate lahkumist. Teiste jaoks on liiga palju vabadust varjutanud kooli:

Mul on palju vabadust, keegi ei kontrolli mind ja ma ei suuda välja mõelda, kuidas oma aega tõhusalt kasutada. Mul on vaja, et keegi istuks minu kõrval, kontrolliks mind ja küsiks, miks ma ei õpi (**Ionuț**, 18-aastane noormees)

Teised intervjuueeritavad tunnistasid, et nad puuduvad koolist sagedamini sellepärast, et nende vanemad on välismaal:

Minu kooliskäimise seis ei ole ei hea ega halb. Nüüd olen e-kooliga mõnest tunnist puudunud, sest mul on raske tõusta. Mu ema oleks mind ilmselt hommikul varem üles äratanud (**Ciprian**, 17-aastane noormees)

Kooskõlas teiste uuringutega (Boroşanu ja David-Rus 2019; Tomşa ja Jenaro 2015; Toth jt 2007), näitab meie uuring, et reeglite puudumine tähendab sageli tegutsemist ilma selge sihita ja pidevat katsetamist, et õppida eraldama õiget valest. Sellest võime järeldada, et vanema roll nii hariduses kui ka teistes valdkondades on põhimõttelise tähtsusega ja et enesedistsipliini tuleb katsetada kogemuste kaudu, mis puhul on paika pandud turvalised piirid.

UURINGU JÄRELDUSED JA PIIRATUS

Pole kahtlust, et vanemate tööranne tekitab teismeliste elumuutva kogemuse. Kuigi rändeprotsessil on ka eeliseid, mida enamik Rumeenias] töötades ei saaks, on samas võimatu vältida või kompenseerida emotsionaalset hinda, mis kaasneb teismeliste eraldamisega ühest või mõlemast vanemast. Käesolevas teadustöös ei seatud eesmärgiks arutada vanemate otsust rännata välismaale tööle, samuti ei püütud pakkuda välja lahendusi, mis likvideeriks vajaduse otsida tööd välismaalt. Arvestades Rumeenia jätkuvaid majandusprobleeme, tekitaks see lihtsalt illusioone paljudes inimestes, kes on aastaid püüdnud leida rände alternatiive. Meie eesmärk oli omandada sügavam arusaam kodumaale „mahajäetud“ teismeliste tegelikkusest, et oleks võimalik välja pakkuda viise, kuidas leevendada sellest tekkivaid negatiivseid tagajärgi tulevikus.

Süvaintervjuud, mida me oma eesmärkide saavutamiseks läbi viisime, andsid palju huvitavaid tulemusi, millest kõige olulisemad on kokku võetud allpool. **Esimene oluline järeldus** sellest uuringust on see, et mida vanemaks saavad teismelised, seda tõenäolisemalt mõistavad nad oma vanemate otsust minna välismaale tööle ja suudavad selle teadmiseiga toime tulla, hinnates samas oma suuremat vabadust ja materiaalselt kasu, mis võimaldab paremat elu ja parandab nende haridusvõimalusi.

Teine oluline järeldus on see, et vanemate ranne näib kujundavat noorukite enda tulevase karjääri- ja rändeplaane. Uurides, kuidas teismelised näevad oma tulevikku, ilmneb nende lootus olla Rumeenias edukad tänu ennekõike heale haridusele, mis võib pakkuda paremaid tööväljavaateid kui oli nende vanematel. Need väljavaated ja asjaolu, et enamik intervjuueeritavaid ei soovi tulevikus luua hargmaist perekonda, võivad olla tingitud raskustest ja väljakutsetest, mis kaasnevad vanematest kaugel elamisega. **Veel üks oluline aspekt** on see, et hargmaine pereelu võib tänu uuele kommunikatsioonitehnoloogiale ja -vahenditele olla väga aktiivne koos sagedase suhtlemise ja tihe date sidemetega. Kuigi kaasaegne tehnoloogia ei asenda füüsilist kontakti, vähendab see füüsilist vahemaad ja emotsionaalset üksindust. **Lõpuks** saab vanemate tööranne tõsta ka teismeliste õppimistahet ja tuua positiivseid õppetulemusi, rõhutades küpsset ja vastutustundlikku suhtumist kooli. Õpingute tõsiselt võtmine tähendab nii paremat karjäärivõimalust kui ka võimalust hüvitada osaliselt oma vanemate poolt tehtud ohverdusi.

Vanemate poolt kodumaale „mahajäetud“ teismelised on rühm, mis kahjuks lähitulevikus ei kao. Seega peaksid poliitikakujundajad võtma käesoleva uuringu tulemused lähtepunktiks, mille abil tõhustada meetmeid, millega saab tõhustada teismeliste eest hoolitsemist

ja parandada nende elukvaliteeti. Kindlasti on esmatähtis kujundada riigis konkurentsivõimeline ja töötajale rahuldust pakkuv tööturg, et vanemaid ei peaks minema välismaale tööle. Seni aga on reaalsus see, et Rumeenias on kümneid või isegi sadu tuhandeid lapsi, kes elavad päevast päeva ilma oma vanemateta ja keda tuleb aidata sellest tulenevate raskustega paremini toime tulla.

Esiteks (ja kooskõlas teiste teadlaste soovitustega – vt Pascoal ja Schwartz 2018; Safta jt 2014; Tomşa ja Jenaro 2015), usume, et vanemad, kes otsustavad töötada välismaal, peaksid teavitama kohalikke ametiasutusi oma lahkumisest ja andma lisateavet nende kohta, kelle hoolde teismelised jäävad. Praegu ei ole vanemad kohustatud deklareerima riigist lahkumist kauemaks perioodiks kui kolm kuud, mis võib mõjutada „mahajäänud“ laste andmete korrektset kogumist – andmed varieeruvad suuresti sõltuvalt andmeid koguvast organisatsioonist. Näiteks kui lapse õiguste kaitse ja lapsendamise riikliku ameti (2021) värskeim statistika näitab, et Rumeenias] on sisserändajatest vanemate poolt „maha jäetud“ umbes 73387 last, siis muud uuringud (Save the Children Romania 2020) on saanud tulemuseks palju suuremad ja äärmiselt murettekitavad numbrid (300 000 või rohkem last). Need statistilised lüngad tuleks täita ja viia sisse üleriigiline süsteem kõigi laste registreerimiseks, kelle vanemad töötavad välismaal.

Teiseks väidame, et rändajatest vanemate laste haridustulemused peaksid saama tõsiseks mureküsimuseks nii nende lähedastele (vanemad, hooldajad, õpetajad jne) kui ka riigile. Kuigi meie uuringud näitavad, et mõned noorukid ei pruugi täielikult mõista kooli rolli oma elus, vanemad on liiga kaugel, et teostada võimu, ja hooldajad on liiga vanad või liiga hõivatud nende noorukite igapäevase hooldusega, väidame, et riigil on kohustus rahastada programme, mis edendavad õppimishuvi ja õppetulemusi. Need võivad hõlmata koolitusprogramme õpetajatele, et parandada nende oskusi „mahajäänud“ laste toetamisel, samuti rahalisi/muid stiimuleid õpetajatele, kes on valmis tegema ületunde, et vältida selliste teismeliste mahajäämist ja koolist väljalangemist.

Kolmandaks, kooskõlas varasemate uuringutega (Onu jt 2019), väidame, et riik peaks piisavalt rahastama sotsiaalabiteenuseid, mis kavandavad ja viivad ellu noorukite emotsionaalse heaolu ja elukvaliteedi parandamisele suunatud meetmeid.

Nagu iga kvalitatiivuuring, on ka käesolev uuring mõnes mõttes piiratud. Kõige olulisem piiratus on see, et väike valimi suurus ei võimalda andmete võrdlevat soolist analüüsi koos selliste olukordade võrdleva ja põhjalikuma analüüsiga. Samuti peaks tekkima võimalus võrrelda intervjuueeritavaid selles löikes kas neil on ainult üks või mõlemad vanemad välismaal. See võimaldaks sõltuvalt juhtumist (mida me andmete esitamisel mõnevõrra käsitlesime) rohkem nüansseerida arutelu selle üle, kuidas vanemate tööranne mõjutab „mahajäänud“ teismelisi.

Teine oluline piirang on asjaolu, et suurem osa uuringust viidi läbi COVID-19 pandeemia ajal, mis muutis näost-näku intervjuud võimatuks. Seega võib halb internetiühendus ja muud tehnilised probleemid (nt taustamüra ja häirivad tegurid intervjuu ajal) mõnel juhul mõjutada arutelude kulgu ja Zoomi kaudu antud vastuste täpsust. Intervjuude piiratud arv ei võimalda meil esitada üldpilti rändest ja selle mõjust Rumeenia maapiirkondades „mahajäänud“ teismeliste silme läbi. Samuti on noorukite

vastused nende poolt esitatud teave, mis peegeldavad nende arusaamu konkreetset ajal ja konkreetset kontekstis.

Seda teemat tuleks kindlasti täiendavalt uurida. Lisaks uuringu piiratusele usume, et edaspidi tuleks nii kvalitatiiv- kui ka kvantitatiivuuringutes arvesse võtta laste ja nende vanemate eraldatuse aega (meie puhul oli see 4–14 aastat), laste vanust vanema(te) lahkumisel, suhet, mille laps ehitab üles nendega, kelle hoolde ta jäetakse, samuti suhet õpetajate ja eakaaslastega koolis, seda, kas ja millal vanemad kavatsevad tagasi pöörduda ning kas ja miks lapsed kaaluvad nendega välismaal ühinemist. Kõik need muutujad, käsitledes neid kõigi asjaosaliste eraldi vaatenurgast, aitaksid paremini mõista käsitletud väljakutseid ja leida tõhusamaid viise probleemide leevendamiseks.

VIITEALLIKAD

- Abrego, Leisy J. 2014. *Sacrificing Families. Navigating Laws, Labor, and Love Across Borders*. Stanford: Stanford University Press.
- Acedera, Kristel; Yeoh, Brenda; Asis, Maruja M.B. 2018. Migrant Mothers and Left-Behind Families. Lk 153–174 kogumikus Gomes, Catherine; Yeoh, Brenda S. A. (toim.) *Transnational Migrations in the Asia-Pacific: Transformative Experiences in the Age of Digital Media*. London: Rowman & Littlefield.
- Alinejad, Donya. 2019. Careful Co-Presence: The Transnational Mediation of Emotional Intimacy. *Social Media + Society* 5(2), 1–11.
- Alinejad, Donya. 2021. Techno-Emotional Mediations of Transnational Intimacy: Social Media and Care Relations in Long-Distance Romanian Families. *Media, Culture & Society* 43(3), 444–459.
- Amuedo-Dorantes, Catalina; Georges, Annie; Pozo, Susan. 2010. Migration, Remittances, and Children's Schooling in Haiti. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 630(1), 224–244.
- Antman, Francisca M. 2012. Gender, Educational Attainment, and the Impact of Parental Migration on Children Left Behind. *Journal of Population Economics* 25(4), 1187–1214.
- Baldassar, Loretta; Wilding, Raelene. 2020. Migration, Aging, and Digital Kinning: The Role of Distant Care Support Networks in Experiences of Aging Well. *The Gerontologist* 60(2), 313–321.
- Bălan, Mariana; Olteanu, Cosmin. 2017. Brain Drain in The Globalization Era: The Case of Romania. *Annals-Economy Series* 3, 26–35.

- Bălțeanu, Lavinia E.; Moldoveanu, Ruxandra; Ichim, Laura; Dobrescu, Alina (toim.) 2018. *Efectele economice și sociale ale migrației asupra copiilor rămași acasă. Studiu experimental* [The Economic and Social Effects of Migration on Children Left At Home. Experimental Study]. Kättesaadav: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publi-catii/efectele_economice_si_sociale_ale_migratiei_asupra_copiilor_rama_si_acasa.pdf (26.05.2022).
- Beciu, Camelia; Ciocea, Malina; Mădroane, Irina D.; Cârlan, Alexandru I. 2018. Introduction: Intra-EU Labor Migration and Transnationalism in Media Discourses: A Public Problem Approach. Lk 1–37 kogumikus Beciu, Camelia; Ciocea, Mălina; Mădroane, Irina D.; Cârlan, Alexandru I. (toim.) *Debating Migration as a Public Problem. National Publics and Trans-national Fields*. New York: Peter Lang.
- Boroșanu, Adriana; David-Rus, Richard. 2019. Lifestyle Transformation of Left Behind Children in Context of Romanian Work Migration. *Publishing House of the Romanian Academy* 21(3), 193–197.
- Docquier, Frédéric; Rapoport, Hillel. 2012. Globalization, Brain Drain, and Development. *Journal of Economic Literature* 50(3), 681–730.
- Fiore, Simona. 2022. Schooling Choices and Parental Migration. Evidence from Mexico. *Review of Economics of the Household* 20, 635–657.
- Gherghina, Sergiu; Aurelian-Petrus, Plopeanu; Necula, Constantin V. 2020. The Impact of Socio-Cultural Integration on Return Intentions: Evidence from a Survey on Romanian Migrants. *Journal of Immigrant and Refugee Studies* 18(4), 515–528.
- Gonța, Victoria. 2007. Consecințele Migrației de Muncă a Părinților Pentru Personalitatea Copiilor [Consequences of Parental Labor Migration for Children's Personality]. *Didactica Pro* 44(3-4), 36–40.
- Goschin, Zizi; Roman, Monica; Danciu, Aniela-Raluca. 2013. The Brain Drain Phenomenon in Romania. Magnitude, Characteristics, Implications. *Economica* 65(5), 190–206.
- Iancu, Nicolaie. 2013. *Migrația Internațională a Forței de Muncă. Considerații Teoretice și Repere Economice ale Fenomenului Migraționist* [International Labor Migration. Theoretical Considerations and Economic Landmarks of the Migration Phenomenon]. Bucharest: Pro Universitaria.
- Jin, Xiaohong; Chen, Wei; Sun, Ivan Y.; Liu, Lin. 2020. Physical Health, School Performance and Delinquency: A Comparative Study of Left-Behind and Non-Left-Behind Children in Rural China. *Child Abuse and Neglect* 109: 104707.
- Jingzhong, Ye; Lu, Pan. 2011. Differentiated Childhoods: Impacts of Rural Labor Migration on Left Behind Children in China. *Journal of Peasant Studies* 38(2), 355–377.

- Kay, Rebecca; Trevena, Paulina. 2018. (In)Security, Family and Settlement: Migration Decisions Amongst Central and East European Families in Scotland. *Central and Eastern European Migration Review* 7(1), 17–33.
- Margolius, M., Doyle, L.A., Hynes, M., Flanagan, S., Jones, P.E. 2021. *What Drives Learning: Young People's Perspectives on the Importance of Relationships, Belonging, and Agency. Results from a 2020 Survey of High School Youth*. Washington: America's Promise Alliance, Center for Promise.
- Mădroane, Irina D. 2015. The Media Construction of Remittances and Transnational Social Ties: Migrant–Non-Migrant Relationships in the Romanian Press. *Identities* 23(2), 228–246.
- Moroșanu, Laura; Bulat, Alexandra; Mazzilli, Caterina; King, Russell. 2019. Growing Up Abroad: Italian and Romanian Migrants' Partial Transitions to Adulthood. *Ethnic and Racial Studies* 42(9), 1554–1573.
- Munteanu, Miriam; Tudor, Elena. 2007. *Impactul Migrației Părinților asupra Copiilor Rămăși Acasă [The Impact of Parental Migration on Children Left at Home]*. Kättesaadav: https://copiisinguriacasa.ro/wp-content/themes/csa/doc/Impactul%20migrației%20parinților%20asupra%20copiilor%20ramasi%20acasă_Salvati%20Copiii.pdf (26.05.2022).
- National Authority for the Protection of the Rights of the Child and Adoption. 2019. *Copiii cu Părinții Plecați la Muncă în Străinătate [Children with Parents Working Abroad]*. Kättesaadav: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Raportul_Grupului_de_lucru_Interinstituțional_dedicat_situației_copiilor_cu_prini_plecați_la_muncă_in_străinătate.pdf (26.05.2022).
- National Authority for the Protection of the Rights of the Child and Adoption. 2021. *Situație Copii Cu Părinți Plecați La Muncă În Străinătate 30.09.2021 [Statistics about Children with Parents Working Abroad 30.09.2021]*. Kättesaadav: <http://andpdca.gov.ro/w/date-statistice-copii-si-adoptii/> (26.05.2022). *Central and Eastern European Migration Review* 117
- National Institute of Statistics. 2020. *Populația Rezidentă la 1 Ianuarie 2020 în Scădere cu 96,5 mii Persoane [The Resident Population on 1 January 2020 Decreased by 96,500 People]*. Kättesaadav: https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/poprez_ian2020r.pdf (26.05.2022).
- Nedelcu, Mihaela. 2017. Transnational Grandparenting in the Digital Age: Mediated Co-Presence and Childcare in the Case of Romanian Migrants in Switzerland and Canada. *European Journal of Ageing* 14(4), 375–383.
- Onu, Diana; Pop, Irina; Chiriacescu, Diana; Preda, Flavia; Roman, George. 2019. *Raport Privind Respectarea Drepturilor Copiilor în România [Report Regarding the Observance of Children's Rights in Romania]*. Bucharest: BMI Publishing.

- Pascoal, Rafaela H.; Schwartz, Adina N. E. 2018. Are Romanian Children Left behind a Vulnerable Group to Human Trafficking? Lk 43–61 kogumikus Ducu, Viorela; Nedelcu, Mihaela; Telegdi-Csetri, Aron (toim.) *Childhood and Parenting in Transnational Settings*. Cham: Springer.
- Pirwitz, Anna. 2019. Romanian Migrants in Western Europe: Expectations, Challenges and the Importance of their Networks. *Philologica Jassyensia* 1(29), 221–230.
- Safta, Cristina G.; Stan, Emil; Iurea, Corina; Suditu, Mihaela. 2014. Family Destructuring as a Result of Workforce Migration. Romanian Realities. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 116, 2549–2555.
- Sandu, Dumitru. 2016. Remittances as Home Orientation Rooted in the Lifeworlds of Immigrants. *Central and Eastern European Migration Review* 5(2), 81–98.
- Save the Children Romania. 2020. *Situația Copiilor ai Căror Părinți sunt Plecați la Muncă în Străinătate* [Statistics of Children whose Parents Work Abroad]. Kättesaadav: <https://copiisinguriacasa.ro/pentru-specialisti/studii-si-cercetari/situatia-copiilor-ai-caror-parinti-sunt-plecati-la-munca-in-strainatate/> (26.05.2022).
- Sushil, Sharma; Devkota, Bhimsen; Devaraj, Acharya. 2021. Impact of Parental Migration on Health of Left Behind Children. *Global Journal of Health Science* 13(2), 77–83.
- Sime, Daniela. 2018. Belonging and Ontological Security Among Eastern European Migrant Parents and Their Children. *Central and Eastern European Migration Review* 7(1), 35–53.
- Statistical Office of the European Commission. 2021. *Migration and Migrant Population Statistics*. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Acquisition_of_citizenship:_EU_Member_States_granted_citizenship_to_706_thousand_persons_in_2019 (26.05.2022).
- Tomșa, Raluca. 2011. *Implicații Psihologice ale Migrației Economice a Părinților Asupra Copiilor* [Psychological Implications of Economic Migration of Parents on Children]. Focșani: Terra.
- Tomșa, Raluca; Jenaro, Cristina. 2015. Children Left Behind in Romania: Anxiety and Predictor Variables. *Psychological Reports* 116(2), 485–512.
- Toth, Georgiana; Toth, Alexandru; Voicu, Ovidiu; Ștefănescu, Mihaela. 2007. *Efectele Migrației: Copiii Rămăși Acasă* [The Effects of Migration: Children Left at Home]. Kättesaadav: https://copiisinguriacasa.ro/wp-content/themes/csa/doc/Efectele%20migrației_copiii%20ramasi%20acasa_Fundatia%20Soros.pdf (31.05.2022).

- Valtolina, Giovanni G.; Colombo, Chiara. 2012. Psychological Well-Being, Family Relations, and Developmental Issues of Children Left Behind. *Psychological Reports* 111(3), 905–928.
- Zentgraf, Kristine; Chinchilla, Norma. 2012. Transnational Family Separation: A Framework for Analysis. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 38(2), 345–366.
- Kuidas tsiteerida käesolevat artiklit:** Udrea, Georgiana; Guiu, Gabriela. 2022. The Impact of Parents' Work Migration on the Social, Communication and Educational Experiences of Left-Behind Adolescents. *Central and Eastern European Migration Review* 11(2), 101–117.